

STENHUGGEREN

MEDLEMSBLAD FOR JYSK STENKLUB

49. årgang nr. 3 September 2023 Total nr. 181

*Så fantastisk flot så det ud i Grube Saturn på kløbturen til Lagerdorf i juni 2023
Se turreferatet inde i bladet. Foto: Arne Dich*

Stenhuggeren: Medlemsblad for Jysk Stenklub

Formand:

Jeannette Kühl, Byagervej 108 F., 8330 Beder 2714 2230
Telefontid kl. 17.00-18.30 jeannette.kuhl@gmail.com

Medlem af bestyrelsen og ansvh.redaktør af Stenhuggeren 2625 1733

Søren Bo Andersen, Engdalsvej 65A, 3.tv. 8220 Brabrand sba@geolsba.dk

Medlem af bestyrelsen og kasserer 8617 4697

Jytte Frederiksen, Myntevej 16, 8240 Risskov jytte@dichmusik.dk

Medlem af bestyrelsen og webmaster 3011 7956

Pia Kamuk Nielsen, Firkløvervej 103, 8464 Galten pipe73@live.dk

Medlem af bestyrelsen 2714 2230

Hanne Mølgaard hanne.olgaard@gmail.com

Medlem af bestyrelsen og turarrangør: 2076 0042

Niels Sandal, Mejløvænget 29, 8381 Tilst nielssandal@gmail.com

Medlem af bestyrelsen turarrangør: 2828 0626

Michael L. Bertelsen, Bredstrupvej 18, 8500 Grenaa geocentergrenaa@gmail.com

Suppleant (1.) : Niels Olesen, nielsogmette@hotmail.com 2946 3699

Suppleant (2.) : og værkstedsansvarlig resten af 2023: 8629 5518/4054 3902

Hans J. Mikkelsen, Kjærslund 18, 8260 Viby J hansjikkelsen@gmail.com

Kontakt til klubben: Jysk Stenklub, Myntevej 16, 8240 Risskov.

Bank reg.nr. 1551 1217380

Årskontingent i 2023: 175 kr. for enkeltpersoner, 250 kr. for par (kun ét blad)

Klubbens hjemmeside: <http://www.jyskstenklub.dk/>, materiale til hjemmesiden sendes til Pia Kamuk Nielsen, pipe73@live.dk

Klubbens Facebook-side for medlemmer: «Jysk Stenklub».

Medlemslisten: Kan fås hos kassereren -

Klubblade fra andre klubber bedes sendt til formanden.

Fotos anvendt i dette blad er taget af *Arne Dich*, hvis ikke andet er nævnt

Indhold i dette nummer :

Side 3	Til minde om Hanne Sønnichsens indsats i Jysk Stenklub
Side 5	GLYPTOTEKET – ET PARADIS FOR GEOLOGER – ØL OG MARMOR
Side 11	På fossiljagt ved molerkysterne på Mors og Fur i 2023
Side 15	Turreferat: Tur til Mors den 20.5.2023
Side 17	Turreferat: Lägerdorf 2023
Side 21	Evolutionsmuseet i Knuthenborg Safaripark
Side 23	Urzeithof i Stolpe mellem Kiel og Neumünster
Side 25	De seneste 46 danekræ
Side 28	Baggrundsorientering vedr. foredraget d. 9/9
Side 31	Kontingent /værksted
Bagsiden	Programsiden

Til minde om Hanne Sønnichsens indsats i Jysk Stenklub

Af Jytte Frederiksen (fotos: Arne Dich)

I slutningen af marts 2023 døde Hanne Sønnichsen som den sidste af en lille gruppe mennesker der i 1972 dannede Jysk Stenklub. Inspirationen fik de fra et samarbejde om bytte af sten og mineraler med de ret nye klubber i København og Odense. Måske var de heller ikke upåvirkede af den ”vi-kan-godt-selv-ånd” som er en lidt overset konsekvens af den tids strømninger. I klubbens love blev det formuleret sådan: ”Klubbens formål er at fremme kendskabet til og interessen for sten, mineraler og fossiler”. De tog fat på at hverve medlemmer – og det gik strygende - og i løbet af få år var skelettet til den klub vi kender i dag skabt: klubbemøder med filmforevisninger eller foredrag, ture til indenlandske lokaliteter bl.a. Sangstrup Klint, hvor en grenågenser anviser den bedste vej til klintens herligheder, slibekurser på værkstedet, udveksling af sten og fossiler osv.

Hanne Sønnichsen var et par år medlem af bestyrelsen. Siden stod hun i spidsen for studiekredse på Åby Bibliotek. Hendes fokus var på mineralerne, og i årenes løb opbyggede hun en solid viden om dem. Mit første møde med hende var på en af stenmesserne i Ryhallen, hvor hun i mange år havde en stand sammen med bl.a. Grethe Rasmussen og Dolly Jacobsen. De solgte og fortalte med begejstring om deres fælles passion for den del af naturens verden.

I 1982 bliver hun fællessekretær for Dansk Amatørgeologisk Union, et tiltag som bl.a. skulle styrke stenklubbernes indflydelse, når amatørgeologers og f.eks. private lodsejeres interesser stødte sammen. I 1989 meldte Jysk Stenklub sig ud af DAGU igen. I arkiverne kan man følge diskussionerne om dette medlemskab og konstatere, at nok er der nyt under solen, men når mennesker engagerer sig i noget, er de villige til at gå langt i kampen for at få deres synspunkt hørt.

Som et kuriosum fra fortiden - og jeg ved slet ikke hvad Hanne Sønnichsens mente om den sag - kan jeg fortælle, at der på generalforsamlingen i

1986 blev fremsat et forslag om rygeforbud. Referatet fortæller, at det vakte stor harme og trusler om!! Hvad prikkerne dækker over fortæber sig i det uvisse.

Flere gange viste Hanne dele af sin store samling og fortalte om opbygningen af den. Det var inspirerende hver gang. Med årene fik fossilerne mere og mere opmærksomhed blandt klubbens medlemmer - til stor fortrydelse for nogen, mens Hanne og Sven Sønnichsen trofast deltog i klubmøder og andre aktiviteter, til de var langt op i årene. I 2012 blev de udnævnt til æresmedlemmer af den klub, de havde været med til at starte og lagt så mange års arbejde i.

De deltog fortsat i medlemsmøderne, indtil de ved julemødet et par år senere meddelte, at nu kunne det godt være, at de ville komme lidt sjældnere - det med at køre om vinteren var ikke helt let mere.

Fra Hannes og Svens udnævnelse til æresmedlemmer i Jysk Stenklub.

Den store mineralsamling måtte indskrænkes, da de flyttede til noget mindre, og jeg fik generøst lov til at overtage deres store vitrine med 16 hyldemeters udstillingsplads placeret oven på 24 skuffer til opbevaring. Nu er det en skøn søm blanding af fossiler og mineraler, der har fået plads, men skabet minder mig hver dag om dem begge. Jeg ved ikke, hvor meget Hanne Sønnichsen vidste om sten og mineraler, da hun var med til at starte klubben, men jeg ved, at hun leverede et efterlignelsesværdigt eksempel på, hvor meget man kan lære og udrette, når lysten driver en, og man tager tingene alvorligt. Hun er her ikke mere, men jeg er overbevist om, at det hun gav til klubben i alle årene har sat så mange spor, at vi også langt ud i fremtiden vil mødes om vores specielle naturinteresse - uanset alle forskelligheder og udfordringer.

GLYPTOTEKET – ET PARADIS FOR GEOLOGER – ØL OG MARMOR

Af Søren Brix Pedersen

ØL

En af de smukkeste bygninger i Danmark – Glyptoteket – er finansieret bl.a. via øldrikning. Brygger Carl Jacobsen, der var en af landets rigeste, samlede på græsk og romersk kunst og ønskede en bygning til sin samling. Københavns kommune bidrog til realiseringen. Og den ligger lige ved Tivoli i København. Bygget i 1897.

Lige efter indgangshallen kommer man til Vinterhaven, der er et af de vidunderligste steder at opholde sig. En stor kuppel af glas og jern sender masser af lys ned på palmer og buske og så på Kai Nielsens meget søde ”Vandmoderen” lavet i hvid Carrara marmor. I dette rum kunne man for år tilbage medtage sin madpakke og holde frokost i lang tid. Det er nu ikke mere muligt. Men en dyr café med lang kø er en mulighed.

Går man videre ind i Festsalen, så overvældes man igen af lys og en masse geologiske oplevelser. Som et græsk/romersk tempel med søjler og statuer langs siderne og et mønstret gulv med et mosaikbassin i midten. Overvældende flot

MARMOR

Så til det geologiske. Bryggeren havde smag for den ægte vare. Materialerne var udvalgte, berømte og flotte marmortyper.

I den nye Arkitekturbog om Glyptoteket står der om søjlerne:

Søjlerne er rillet på langs, såkaldt Kannelurer.

Skafter af poleret hvid, mørktåret "Pavonazetto-marmor".

Baser og kapitæler står i hvidt, året "Statuario veiné marmor"

Gesimsen over søjlerne: "Calcaire de Caen" eller "Normandoux"

Der er sandelig noget at gå i gang med.

Skafter af poleret hvid, mørktåret "Pavonazetto-marmor".

Den omtales som hvid og mørktåret. Egentlig er den ikke året, men breccie-ret. Det vil sige hvide, store fragmenter af marmor i en mørk matrix. Denne matrix er pulveriseret marmor med farve af hæmatit.

"Pavonazetto-marmor"

(Kilde: <http://www.oum.ox.ac.uk/corsi/stones/view/123>)

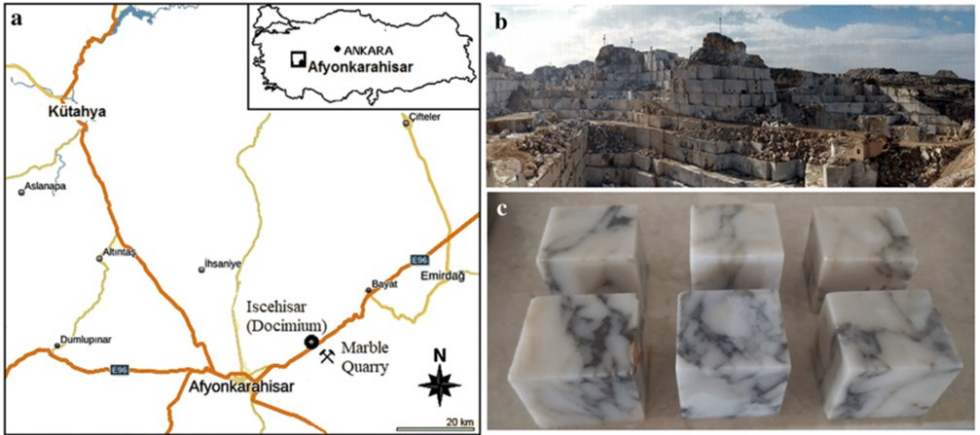
Hvor kommer den fra?

Den kendes under flere navne som *DOCIMEAEN*-marmor, *SYNNADIC*-marmor, og den kommer fra en by i Tyrkiet. Byen hed i romertiden Docimium. I dag hedder byen Iscehisar. Marmoren herfra har været anvendt i Rom fra Kejser Augustus (omkring Kristi fødsel), hvor den indgår i flere bygninger

og templer. Men senere er den bl.a. anvendt i Church of St. Ignatius Loyola i New York samt Belfast City Hall, Irland.

BRUDET I TYRKIET

Nær byen Iscehisar ligger et af Tyrkiets største marmorbrud.

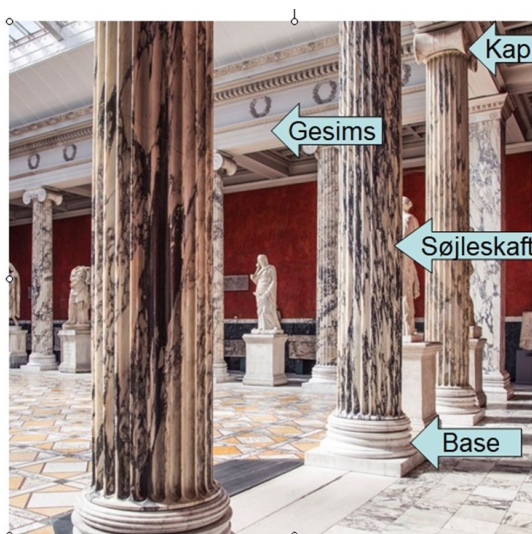
Bruddet ved Iscehisar, Tyrkiet

(Kilde: https://www.researchgate.net/figure/Location-of-Iscehisar-Docimium-a-view-of-Pavonazzetto-marble-quarry-b-and-5mm_fig1_341168031)

Det tyrkiske brud nær byen Iscehisar, hvor der siden Oldtiden har været brudt DOCIMEAEN -marmor.

Baser og kapitæler står i hvidt, året ”Statuario veiné marmor”

”Statuario” betyder egentlig ”anvendelig til statuer”, altså en hvid finkornet og ensartet grundmasse af marmor. ”Veiné” betyder ”året”. Fine, tynde årer af grå marmor.

Et muligt marmorbrud, der kan have leveret denne, er Carrara marmor-bruddene i de Apuanske alper i Italien. (se foto herunder). Brudene er berømte og har igennem århundreder leveret den eftertragtede kridhvide, sukkrede, ensartede Carrara-marmor til bl.a. Michelangelos ”David-statue” og Rodins ”Kysset”, som også står på Glyptoteket.

Carrara marmor-bruddene i de Apuanske alper i Italien. Bemærk serpentinevejen nederst i billedet - det giver en god fornemmelse af bruddets størrelse.

(Kilde: <https://tonibrancatisano.com/index.php/2021/07/31/carrara-marble-mountains/>)

Fra Carrara bruddene kommer et utal af varianter, heriblandt ”Statuario” –en finkornet variant og her med fine årer af grafit. (Se foto af moderne badeværelse i Statuario veiné)

Sådan er Statuario veiné - marmor anvendt i en moderne sammenhæng i et badeværelse.

Gesimsen over søjlerne: ”Calcaire de Caen” eller ”Normandoux”

"Kalksten fra Caen i Normandiet" kan navnene sammenfattes til. Den har også andre navne: Caen Limestone, eller blot Caen Stone.

Lokalisering af byen Caen i Frankrig.

Den jurassiske kalksten, som findes ved Caen og kaldes Caen Stone

Caen stone er en lys, cremet-gullig kalksten fra Juratiden. Det er en finkornet oolitisk (kornet) kalksten dannet i lavt vand. Stenen er homogen og derfor let at skære mønstre i. (Stenprøven er ca 25x25 cm)

Stenen har været brugt i utallige bygningsværker bl.a. Tower of London samt klokketårnet i Palace of Westminster i London. Kendt som Big Ben.

Saint-Pierre katedralen i Caen under restaurering. Den lyse nybygning viser den oprindelige farve.

Det var bare søjlerne i festsalen, og det bragte os vidt omkring. Festsalen vrimler med andre flotte marmortyper:

VÆGGENE

Væggene er dels et hvidt brystningspanel af gråt hvidt flammet ”Hermelino-marmor”.

Nederste del af væggene er med grønsort Ophicalcit-marmor. ”Verde Polcevera”.

GULVET

Gulvet består af flere marmortyper:

Hønninggul gråflammet marmor: ”Giallo di Torri” (”Giallo di Verona”),
gråt/hvidt flammet ”Hermelino-marmor”,
hvid, mørktåret ”Pavonazzetto-marmor”,
Grøn marmor: ”Verde Polcevera?” ”Verde antique”?

Måske vender jeg tilbage med historier om disse, men man fornemmer at Carl Jacobsen sandelig havde smag. Ikke blot for øl, men også for marmor.

KILDER

Anonym, 2023; Glyptotekets arkitektur, Glyptoteket, Strandberg Publishing.
Google Earth.

Monica T. Price, 2007: Decorative stones – The complete sourcebook, Thames and Hudson.

Fotos i øvrigt: Wikipedia, kilder på fotos eller angivet.

På fossiljagt ved molerkysterne på Mors og Fur i 2023

Af Niels Sandal, tekst og fotos

I første halvdel af 2023 har jeg været på adskillige ture til nordkysten af min fødeø Mors og en enkelt tur til Fur. Der er mulighed for i moleret at finde meget velbevarede fossiler fra Eocæn (55 millioner år) af især fisk, insekter og planter. Man kan være heldig at finde dem på stranden uden at kløve dem, men langt de fleste har jeg fundet ved at kløve cementsten (hærdnet moler) med mukkert og mejsel. Der skal kløves en del sten for at få gevinst. Det er en god ide at sikre sig, at der ikke er højvande i området, når man besøger det. Det kan gøres på dmi.dk under menupunktet *hav* og efterfølgende *vandstand*, hvor man kan se den aktuelle vandstand og de næste dages forudsete vandstand.

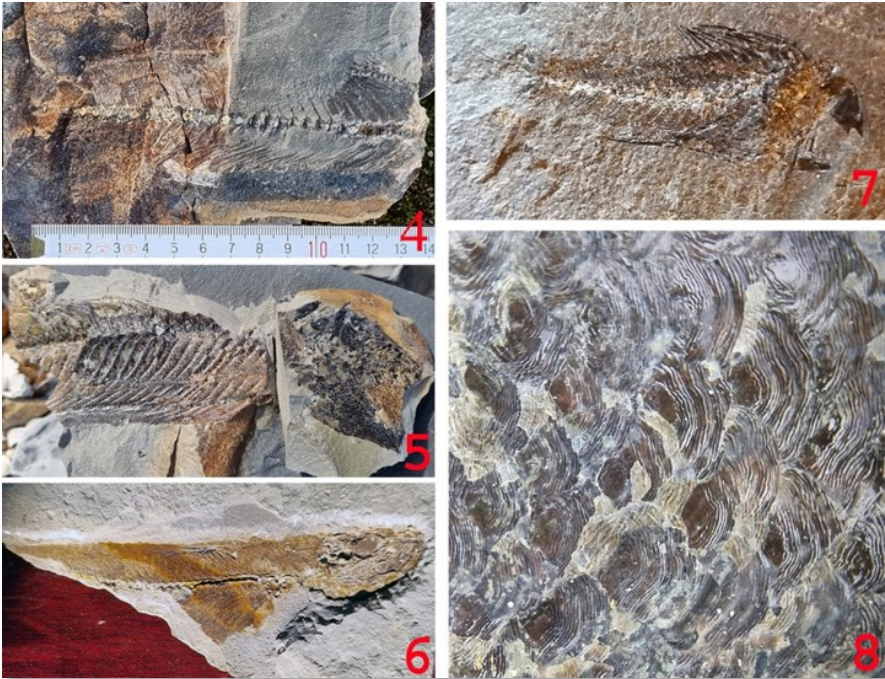
Insektfund

1) *Bredtæge, Sundby*

2) *Bladlus, Sundby*

3) *Græshoppevinge, fra Pseudotettigonia amoena, Sundby*

Fund af fisk

4) Makrel, Gullerup

5) To dele af "Den flotte fisk" fra Klitgaard (se dens skæl i fig. 8)

6) Sild, Stolleklint-Fur

7) Mulig rødfisk, Sundby

8) Skæl fra Klitgaard-fisken i fig. 5

Årets første interessante fund var en makrel (fig. 4) fundet i januar. Senere tog jeg mod til mig til at kløve stenen yderligere for at få mere af fisken frem. Det fungerede fint.

Ugen efter fandt jeg en meget velbevaret lille bladlus med vinger (fig. 2). To vingede bladlus er tidligere erklæret for danekræ. De kan ses i danekræbogen. I moleret finder man insekter med vinger, som er blæst ud over molerhavet. Samme dag fandt jeg en mindre fisk (fig. 7), som jeg i første omgang troede var den sjældne *Rambosus* på grund af, hvad der ligner en lang finnepig. Niels Bonde og Henrik Madsen fortalte mig dog, at det er det ikke. Henrik har et forsigtigt bud på en rødfisk.

I april fandt jeg fine dele af en større fisk pænt placeret på toppen af en bunke sten fra en sønderhugget cementsten. Fisken har meget velbevarede skæl. Meget besynderligt at sådanne flotte fiskefossiler var efterladt. Jeg fandt en enkelt del mere af fisken ved at gennemrode bunken. Desuden fandt jeg måske spidsen af hovedet i en cementsten, som jeg endnu ikke har turdet kløve. Efterfølgende har jeg været to gange forbi stedet og gennemrodet og gravet efter flere dele af fisken, men uden held. Henrik Madsen har et meget forsigtigt bud på, at det kan være en slangemakrel. Jeg håber selvfølgelig, at en anden fossiljæger har de resterende dele af fisken, så hele fisken kan samles, men det er nok ikke realistisk.

På samme tur fandt jeg ved at kløve en større cementsten flere eksemplarer af den almindeligste fisk, der nu er beskrevet og navngivet af Ane Elise Schrøder og Giorgio Carnevale: *Surlykus longogracilis* samt dele af større fisk, træ og insekter. Det flotteste insektfossil var vingen af en større græshoppe. Sandsynligvis *Pseudotettigonia amoena* (fig. 3). På nogle af insektfossilerne er det muligt at se farveforskelle. Et af de mere almindelige insektfossiler er en bredtæge (fig. 1) med et ternet mønster i kanten. Ofte får man flere detaljer at se, hvis man gør stenen våd.

På en tur til nordkysten af Fur ved Stolleklint fandt jeg et stykke skifer fra Stolleklintleret med en del af en fisk. Efterfølgende kunne jeg præparere hovedet af fisken frem. Det er sikkert fra den sildefisk, som er den mest almindelige fisk i Stolleklintleret.

Plantefund

9) Stort blad af *Macclintockia kanei*, *Skibsted Strand*

10) Skud/kvist af nåletræ, måske *Thuja*, *Gullerup*

I maj fandt jeg ved siden af et stykke forstenet træ en meget velbevaret lille kvist fra et nåletræ, måske en *Thuja* (fig. 10), som i sin tid er drevet til havs.

Senere på måneden fandt jeg ved Skibsted Strand et stort forstenet blad liggende på stranden (fig. 9). Det er fra den uddøde plante, *Macclintockia kanei*. Flere eksemplarer af *Macclintockia kanei* kan ses på Fossil- og Moler-museet på Mors, Fur Museum og i danekræbogen.

o-O-o

Hasselagermessen

Afholdes som sædvanligt den 1. weekend i oktober, i år altså:
lørdag den 7. og søndag den 8. oktober

Er du interesseret i rabatkuponer, kan du sende en mail til
claus@smyk-biks.dk med en anmodning.

Rabatkuponer udsendes den 3. eller 4. oktober på mail.

Husk, at Jysk Stenklub har en stand på messen med fossilsalg, bogsalg og et væld af gode oplysninger

Turreferat: Tur til Mors den 20.5.2023

Af Niels Sandal, tekst og fotos

Vi startede med at besøge Fossil- og Molermuseet på Nordmors. Henrik Madsen viste rundt i den imponerende samling af fossiler. Primært fra mole-ret.

Henrik Madsen fortæller om Molermuseets udstillinger og samlinger, omgivet af cementstenskonkretioner.

Molerklinten ved Skibsted Strand og ved lavvande.

Efter madpakkespisning tog vi til Skibsted Strand, hvor der er molerklinter tæt på parkeringspladsen. Det var godt vejr, og der var lav vandstand, hvilket er vigtigt, når man vil besøge strandene ved Limfjorden. Når der er blæst fra vest, er der højvande, og når der er østenvind, bliver det lavvandet. Der blev fundet to af den almindeligste fisk, der nu er navngivet *Surlykus longogracilis*. Tidligere blev den kaldt guldlaks eller strømsild. Der blev også fundet nogle ryghvirvler af en lidt større fisk.

Molerets almindeligste fisk, Surlykus longogracilis

Et stort grenstykke og en mindre gren med kviste i to cementsten, Skibsted Strand

Et flot stykke træ på en cementsten lå på stranden, og en gren og nogle kviste dukkede op ved at flække en cementsten. Endelig blev der fundet en del af en insektvinge. Fra kridtet blev der fundet en flot havsvamp og adskillige søpindsvin. To af dem med calcedon.

To Echinocorys-stenkernel af halvt flint og halvt calcedon, sandsynligvis fra Danien. Løsblokke på Skibsted Strand.

Nogle af os tog efterfølgende til Hanklit, hvor man kunne se, at isen havde foldet moleret med askelag højt op i klinten. Her blev også fundet nogle fossile søpindsvin.

Stranden ved Hanklit.

Senere arrangerer jeg nok en tur til andre kyster med molerskrænter. Måske Fur.

Turreferat: Lägerdorf 2023

Refereret af Jytte Frederiksen

For mange år siden arrangerede klubbens mangeårige turarrangør Linda en tur, der bl.a. gik til kalkgraven i Lägerdorf, hvor den nu afdøde Klaus Esser havde gjort gode fund. I mange år kunne man nyde billeder fra hans samling på sitet fossilienjaeger.de. Det kan man desværre ikke mere, men kig derind alligevel, for der ligger meget andet godt. Et af hans særlige fund var *Marsupites testudinarius*, en stilkløs sølilje, som vi dog ikke fandt på dagen.

*Dele af den fritsvømmende sølilje,
Marsupites testudinarius.
Campanien, Lägerdorf.*

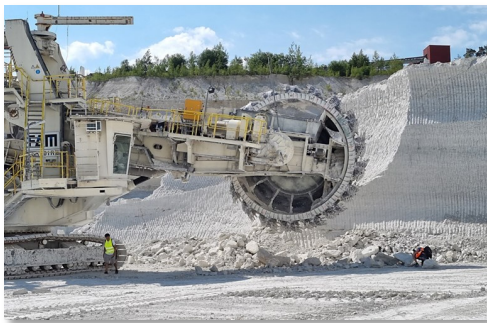
Til gengæld oplevede vi dengang hvordan vores chauffør Kjeld Ørsted formåede at kure mange meter ned ad en kridtskråning, for derefter at rejse sig uden så meget som en plet på tøjet. En hidtil uovertruffen præstation.

På en af de allervarmeste dage i juni måned i år præsterede ni tapre sjæle noget, der godt kan sammenlignes med Kjelds: de tilbragte hele dagen i bagende sol på bunden af den kæmpestore Grube Saturn i Lägerdorf.

Også den gamle del af kalkgraven blev besøgt.

Nu skulle man jo tro, at den langvarige tørke havde gjort området fremkommeligt overalt. Men nej. Allerede på rampen ned kunne vi følge en klukkende vandstrøm, der fødtes af utallige okkergule og brune vandudtrængninger i den lodrette kridtvæg. Et umådeligt smukt syn (se foto på forsiden af dette blad). I flere brede kanaler løb vandet hen gennem bunden af graven, men meget af det havde gennemtrængt det øverste bundlag, som blev et fælt ælte. Mestendels færdedes vi derfor langs kanten af graven, som talrige andre samlere havde gjort før os.

Mødet med de enorme skovlhjulsmaskiner var overvældende. Godt, at de stod stille.

En af de store gravemaskiner, en "Bagger", som hurtigt kan gnave sig vej i kridtet.

I fred og ro arbejdede vi os derfor hele graven rundt, og gjorde hvad vi kunne for at gøre Pias og Jeannettes udsagn om fundmulighederne til skamme. De havde nemlig ligesom det gamle turudvalg ofret sig og egne penge på en prøvetur, hvorfra de vendte hjem med forsigtige meldinger om mulighederne. Og tak skal de have for det.

Lidt af fundene:

1) Roddelen af en kiselsvamp 2) Kalksvamp, *Porosphaera* 3) Kiselsvamp, *Ventriculites*.

Da dagen var omme kunne vi inden afgang mod Aarhus konstatere, at udbyttet som gruppe betragtet var både pænt og repræsentativt. Et enkelt fund af en markasitknold med talrige krystaller stikkende ud i alle retninger blev behørigt beundret på stedet. Flere hele belemnitter var der også, både i

løs vægt og i matrix. Adskillige søpindsvin, både *Galerites* sp. og *Echinocorys* var også kommet med. Flere svampe bl.a. en 2,5 cm stor *Porosphaera globularis*. Både før og efter turen ned i graven havde vi glæde af Dirk Schnoors lille udstilling med udvalgte fossiler fra Lägerdorf.

Til septembermødet i klubben har vi lovet hinanden at medbringe det fundne, så vi kan få et samlet overblik. I mellemtiden kan man kaste et blik på et ganske fint galleri på tidsskriftet Steinkerns hjemmeside: <https://www.steinkern.de/steinkern-de-galerie/laegerdorf.html>

Lidt flere af fundene:

4) *Belemnitter*,
Belemnitella mucronata

5) *Gravegang beklædt med*
fiskeskæl og knogler

6) *Markasit med store*
krystaller.

Fra hjemturen husker jeg den højroastede nattergals velkomst, da vi landede på den sønderjyske rasteplads Ustrup. Styrken fik mig til at mindes en oplysning om, at musvitters sang er kraftigere i støjende omgivelser. Gad vist, om ikke nattergalen også havde skruet op på volumenknappen.

*Vel er det hverken musvit eller nattergal
- men de skal nok komme til at sige mindst
lige så højt som disse.*

Det er den første udenlandstur, Pia har arrangeret, og hun har derfor været meget spændt på at modtage forslag til eventuelle forbedringer til kommende ture. Vi kørte i en næsten ny 9 personers bus fra firmaet OSCAR i Tilst, vi boede på et fremragende hotel i Itzehoe, vi fik rigtig god græsk mad, vi havde god tid til at få snakket sammen. Både Pia, som sad ved roret det meste af vejen, og Niels, der fik den lidt utaknemmelige prøvetur på den sidste del hjem, fik os sikkert gennem trafikken både i Tyskland og i Danmark. Så jeg har ikke noget at sætte en finger på - det skulle da lige være, at vi fik 180 kr. tilbage, men det har vi dog fået en fuldt acceptabel forklaring på - så lad gå. Tillykke med debuten Pia. Jeg vil gerne med igen.

o-O-o

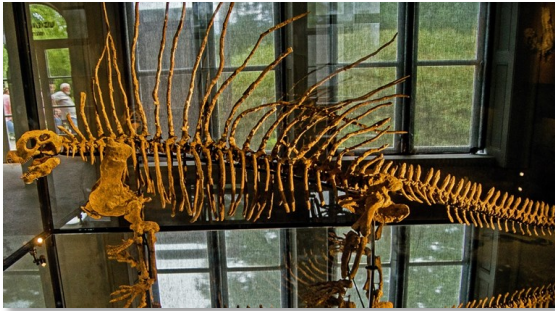
Molermuseet 2023 - Frokost

Evolutionsmuseet i Knuthenborg SafariPark

En reportage ved Jytte Frederiksen

Det er de helt store ord, museet bruger i sin beskrivelse af det nye museum, og de er ikke for store ord at bruge om den samling af dinosaurer og andre fortidsdyr, der nu er tilgængelig nede på Lolland.

I Permtiden fik visse krybdyr mod på at tilbringe en lille del af tiden eller mere på landjorden. Med ti ægte fossiler fortæller museet den ikke uvæsentlige del af vores forhistorie.

Dimetrodon, 3,5 m., 250 kg 270 mio. siden. Førend dinosaurerne

Fordi så mange fortællinger om pattedyrenes udvikling plejer at begynde med dinosaurernes uddøen, er det en glæde at blive taget med endnu længere tilbage i tiden.

I afstand af den gamle bygning med Permtidens dyr finder man en stor nybygget udstillingshal, som har fået alt hvad den kan trække af lys og lydeffekter. De udstillede fossiler er dog så store og overvældende, at det ikke virker helt overvældende. Der er ved hvert fossil opstillet skærme med supplerende oplysninger. Bl.a. får man mulighed for at se hvor meget eller rettere hvor lidt, der er rekonstrueret på de enkelte fossiler.

En 9 m lang *Allosaurus* er i sandhed imponerende og skulle efter sigende være det mest komplette eksemplar, der kendes.

Den lange og 1500 kg tunge Allosaurus.

Mange af fossilerne er udgravet af safariparkens ejer Christoffer Knuth, og to af de store montrer står endnu tomme, men lover at der er et nyt fossil på vej.

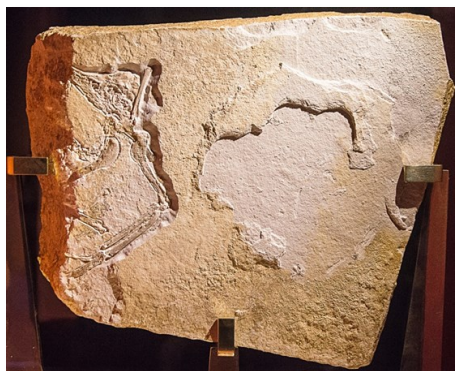

Allosaurus hoved, som man forestiller sig det med hud og farver,

Torosaurus med det kæmpestore, hornede kranium. Vægt 6500 kg.

Den hornede *Torosaurus* med et kranium på 3 meter har af ikke oplyste grunde fået kælenavnet ”Adam”. Det er det største kranium noget landlevende dyr kan opvise.

*Museets pragtstykke, forsikret for ca. 40 mill.kr. Et af kun 12 kendte *Archaeopteryx*-fund.*

I sammenligning med kæmperne i de store monter, syner den lille gyldne *Archaeopteryx* ikke af meget. Og alligevel er den museets dyrebareste fossil. Der kendes kun 12 eksemplarer i hele verden. Knuthenborgs eksemplar har, siden det blev fundet i 1990, ikke været tilgængelig for offentligheden, og forskningen har kun haft ringe muligheder for at studere fossilet. Darwin betragtede *Archaeopteryx* som bevis på sin teori om evolution.

Og efter en god stund i mørket kan man gå over til den grønne græsmark, hvor zebraer og 4 cirkuselefanter deles om pladsen. Statens køb af elefanten Ramboline og hendes ven kamelen Ali fremkaldte i sin tid en sand latterkrampe i Folketinget. Men i Knuthenborg fandt man desværre ikke plads til kamelen, som nu befinder sig i Dronningmølle. Ak ja.

Som så ofte i vore dage kan man få en forsmag på museets herligheder på hjemmesiden, og det er fint nok. Men kan man komme til det, skal de enestående fossiler ses i virkeligheden.

Urzeithof i Stolpe mellem Kiel og Neumünster

Reportage ved Jytte Frederiksen, fotos: Arne Dich

Regnvejr er en risiko som alle arrangører af udendørstiltag må tage med i deres betragtninger. I begyndelsen af juli måned fandt en udendørs messe sted omkring Urzeithof i Stolpe. Mange samlere, forlag mm havde taget deres forholdsregler med medbragte telte og parasoller. Regnen udeblev, men til gengæld blev skygge højt værdsat efterhånden som temperaturen kravlede over de 30 grader.

I mange af boderne stødte vi på gamle bekendte, både forhandlere og fossiler. Og det er den halve fornøjelse. I en skyggefuld lade stod en gammel sømand som underholdt en større forsamling med en god fortælling om brachiopodernes omskiftelige liv i Jordens historie. Hans udgangspunkt var bitesmå æsker med grønlandske brachiopoder fisket op fra 860 meters dybde på en position, som han med sirlige tal og tegn havde angivet i hver eneste æske. Det ser man ikke hver dag.

En brachiopod, Spiriferina, fra Jura. Den har bevaret det kalkskelet, brachidium, hvorpå brachiopodens fødesamlende organ, lophophoren, sad.

Museet Urzeithof er et privatejet museum som, i den tid vi har kendt det, er vokset fra en stor samling på meget lidt plads til en herlig samling i Stolpe, som byder på en tidsrejse gennem Jordens historie belyst ved fossiler. Udstillingen har gennemgået en større ombygning efter at have fået doneret 15 store vitriner. LED-lys er kommet til. Plastikstandere er fravalgt og erstattet af genbrugte standere af træ fra ældre museer. Forklarende tavler findes, men de er ikke nødvendige for at forstå, hvordan dyregruppernes udbredelse veksler fra den ene periode til den anden.

Det andet ben i oplevelsen på Urzeithof er caféen, hvor alle bordene er monteret med naturhistoriske genstande. Det skal man unde sig at se. Bedst før sulten melder sig hos flertallet, for så kan det være svært at lokke folk til at flytte kagetallerkener.

Cafébord med alskens nutidige søpindsvin under glaspladen.

Cafébord med nutidige søstjerner under glaspladen og kaffe og kage ovenpå.

Hvis man går på ind på www.urzeithof.de, kan man under punktet "Rundgang" få en fin smagsprøve på oplevelsen.

God fornøjelse.

De seneste 46 DANEKRÆ. Godkendte på udvalgsmøder 5. december 2022 og 12. juni 2023

Udarbejdet af Bent Lindow, SNM.

(Vi har desværre ikke fotos af fundene, men listen kan alligevel give en idé om, hvad der kan findes på forskellige lokaliteter) (For at imødekomme GDPR-lovgivningen er findernes navne udeladt).

Danekræ DK 1229: Cassidulus faberi. Løsblok fra Mellem Danien, Tomaj Strand v/ Haderslev. Foto: Søren Bo Andersen

Pr. 5. december 2022:

DK 1013 Kiselsvamp *Plinthosella* sp., Kerteminde Mergel, Paleocæn (Selandien)
Fundsted: Gundstrup grusgrav

DK 1039 Aborre-lignende fisk Percoidei indet., Moleret, Eocæn (Ypresien) Fundsted: Ejerslev Molergrav, Mors

DK 1067 Glansfisk Lampridiformes *Palaeocentrotus* cf. *boeggildi*, Moleret Eocæn (Ypresien) Fundsted: Ejerslev Molergrav, Mors

DK 1147 Trilobitter *Nileus platys*, Ludibundus Kalk, Ordovicium (Sandbien)
Fundsted: Fyns Hoved (løsblok)

DK 1149 Trilobit *Ogmasaphus costatus*, Ludibundus Kalk, Ordovicium (Sandbien)
Fundsted: Gammel Pøl, Als, (løsblok)

DK 1193 Slangemakrel cf. Gempylidae, Lillebælt Ler, Eocæn (Ypresien-Lutetien)
Fundsted: Hyby Strand, Fredericia

DK 1194 Kalkalge *Receptaculites* sp., Ordovicium Fundsted: Risinge Hoved, Kerteminde (Løsblok)

DK 1195 Gravegang *Koptichnus rasmussenae*, Kerteminde Mergel, Paleocæn (Selandien) Fundsted: Gundstrup grusgrav

DK 1196 Snegl *Euspira helicina protracta*, Miocæn Fundsted: Hanstholm (Løsblok fra Jyske Rev)

DK 1197 Tænder og hvirvler af haj *Isurolamna affinis*, Lillebælt Ler L2, Eocæn (Ypresien- Lutetien)
Fundsted: Hinge Lergrav, Randers

- DK 1198** Tænder og hvirvler af haj *Xiphodolamia ensis*, Lillebælt Ler L2, Eocæn (Ypresien- Lutetien)
Fundsted: Hinge Lergrav, Randers
- DK 1199** Knusetand af haj *Ptychodus* sp., Skrivekridt, Øvre Kridt (Maastrichtien)
Fundsted: Møns Klint
- DK 1200** Hajtand *Sphenodus* sp., Arnager Grønsand (Cenomanien) Fundsted: Arnager, Bornholm
- DK 1201** Nautil *Aturia* sp., Brejning Ler, Oligocæn (Chattien) Fundsted: Lyby Strand, Salling
- DK 1202** Snegl *Cerithiopsis* n.sp., Brejning Ler, Oligocæn (Chattien) Fundsted: Vilsund, Mors
- DK 1203** Snegl *Mitrolumna* n.sp., Brejning Ler, Oligocæn (Chattien) Fundsted: Vilsund, Mors
- DK 1204** Krebsdyr *Galathea strigifera* med parasitspor *Kathyloma crusta*, Faxe Kalk, Paleocæn (Danien)
Fundsted: Faxe Kalkbrud
- DK 1205** Tand af langhalset dinosaur Turiasauria indet., Hasle Sandsten, Jura (Pliensbachien) Fundsted: Hasle Strand, Bornholm
- DK 1206** Randplader fra søstjerne *Astropecten* sp., Skrivekridt, Øvre Kridt (Maastrichtien) Fundsted: Dronningestolen, Møns Klint
- DK 1207** Langustere *Linuparus* sp., Kerteminde Mergel (Selandien) Fundsted: Gundstrup grusgrav
- Pr. 12. juni 2023:**
- DK 1211** Øresten af fisk *Hygophum* n.sp., Gram Ler (Tortonien)
Fundsted: Gram Lergrav
- DK 1212** Øresten af brosmekvabbe *Otarionichthys* n.sp., Gram Ler (Tortonien)
Fundsted: Gram Lergrav
- DK 1213** Øresten af kuller *Melanogrammus antecedens*, Gram Ler (Tortonien)
Fundsted: Gram Lergrav
- DK 1021** Bryozoer *Lunulites* sp., Kerteminde Mergel (Selandien)
Fundsted: Gundstrup grusgrav
- DK 1210** Kammusling ?*Amusiopecten* sp. Løsblok (Miocæn)
Fundsted: Esbjerg Havn (Jyske Rev)
- DK 1214** Søpindsvin *Tylocidaris* n.sp., løsblok (?Mellem Danien)
Fundsted: Løsblok, Ertebølle, Himmerland
- DK 1215** Krabbe *Campylostoma* sp., kridtmuddersten (Danien)

Fundsted: Dalbyover Kalkbrud

DK 1216 Krabbe *Latheticocarcinus affinis* eller *L. Adelphinus*, Bryozokalk (Danien)

Fundsted: Sangstrup Klint

DK 1217 Krabbe Munidopsidae n.sp., Bryozokalk (Danien)

Fundsted: Rødvig, Stevns Klint

DK 1218 Søpindsvin cf. *Stereocidaris* sp., Arnager Kalk (Coniacien)

Fundsted: Arnager Klint, Bornholm

DK 1220 Musling *Mytilus* sp. , kalksten (?Tidlig Miocæn)

Fundsted: Esbjerg Havn (Jyske Rev)

DK 1221 Skinkemusling ?*Atrina rosenkrantzii* Kerteminde Mergel (Selandien)

Fundsted: Gundstrup grusgrav

DK 1222 Snegl *Lyria tumida*, Branden Ler (Chattien)

Fundsted: Boestoft, Vejle Fjord

DK 1223 Pæleormegange Teredinidae, kalksten (Danien)

Fundsted: Kællingdal, Hanstholm

DK 1224 Musling Limidae cf. *Ctenoides divaricata*, Skrivekridt (Maastrichtien)

Fundsted: Stevns Klint

DK 1225 Pæleormegange Teredinidae, Kerteminde Mergel (Selandien)

Fundsted: Gundstrup grusgrav

Sagnr. 1226 Havsvampe *Ventriculites* (2 stk.) m/kammusling, Kerteminde Mergel (Selandien)

Fundsted: Gundstrup grusgrav

DK 1227 Finnepig af malle Siluriformes, Lillebælt Ler L2 (Ypresien-Lutetien)

Fundsted: Hinge Lergrav, Randers

DK 915 Søpindsvin ?*Stereocidaris* sp., Kerteminde Mergel (Selandien)

Fundsted: Gundstrup grusgrav

DK 1228 Pig af søpindsvin cf. Cidaridae, Kerteminde Mergel (Selandien)

Fundsted: Gundstrup grusgrav

DK 1229 Søpindsvin *Cassidulus faberi*, Løsblok, Danien

Fundsted: Tomaj Strand, v/ Haderslev,

DK 1230 Hajtand *Carcharias* sp., Kerteminde Mergel (Selandien)

Fundsted: Gundstrup grusgrav

DK 1231 Kalkrørsorme *Neovermilia* n.sp. (2 stk.) på havsvamp *Ventriculites* sp. Kerteminde Mergel (Selandien)

Fundsted: Gundstrup grusgrav

DK 1232 Pattedyrtand Tritylodontidae, Hasle Sandsten (Pliensbachien)

Fundsted: Hasle, Bornholm

DK 1233 Gren med enkrusteringer og boreringer, Kerteminde Mergel (Selandien)

Fundsted: Gundstrup grusgrav

DK 1234 Slangestjerne Ophiuroidea indet.? Hasle Sandsten (Pliensbachien)

Fundsted: Stampen Å, Bornholm

BAGGRUNDSORIENTERING

vedrørende foredraget lørdag d. 9/9 kl. 14.30

Niels Bonde "Molérrets fossiler - specielt fiskene og lidt om fugle og krybdyr sammenlignet med andre faunaer fra Palæogen og Kridt"

Molérret er en oceanisk aflejring fra ret dybt vand i lang afstand fra en kyst (SV-kysten af Skandinaviske Halvø - Sydsverige og ukendt del af Sydnorge under hav) og begyndende med en 10-15 m leraflejring, Stolleklint Ler, i et helt lukket indhav samtidig med Paleocæn-Eocæn Temperatur Maximum = PETM, som nu pr definition er begyndelsen af Eocæn ved ca. 55,8 millioner år.

Derpå følger det egentlige molér, diatomitten Fur Formation på ca. 50 m, der har en fiskefauna på små 100 arter, hvoraf mindre end 10 er hajer, mens der er mange flere hajer i det mindre og lukkede bassin med Stolleklint Ler - og Sele Formation ude i Nordsøen - meget mærkeligt angående det større og dybere bassin. Fiskefaunaen rummer nok verdens tidligste egentlige dybhavsfisk, en lille hvalfisk (Cetiomimiform) og en del andre fisk fra dybder på flere hundrede meter. Næsten alle er pelagiske, kun meget få bentiske (bundlevende), for bundforholdene var iltfattige med kun meget få hvirvelløse dyr levende dér, fx nogle slange- og søstjerner og gravende børsteorme, hvis rør og gravegange kan findes, hvor der ikke er fint lamineret, dvs. helt iltfri (anoxisk) diatomé-aflejring. Der er langt over 100 arter af disse éncelledede alger med kiselskaller, alle marine og pelagiske bortset fra enkelte former, som er flydt ud fra floder. Ferskvandsformer er også meget sjældne blandt fiskene og egt. begrænset til Stolleklint Leret, hvor der findes en art af pirataborrer (Percopsiformer - i dag i Nordamerika og også i de Mellem Eocæne *Green River shales*) og i "Sundbylaget" ved grænsen til Fur Formation også skæl af store pansergedder (Lepisosteiformer - i dag også i ferskvand i Nordamerika - udstillet i Molermuseet sammen med masser af lagets hajer).

Verdensberømt er de to lagpakkens næsten 200 vulkanske askelag nummereret fra -39 til +140 (når over ½ cm tykke), og Henrik Madsen har netop fundet nogle få flere over askeserien på Mors (verdens længste serie), og de følges af nogle få i det stadig Nedre Eocæne Røsnæs Ler og det Mellem Eocæne Lillebælt Ler. Nogle af disse askelag kan følges dels i Nordsøboringer og i Nordtyskland, dels til Biscayabugten og helt til Østrig, hvor det tykkeste lag +19 i moleret er på ca. 20 cm stadig er ca. 4 cm tykt, og med udbrudssted i Nordatlanten kan skønnes til et rumfang på over 1200 km³ - med over ½ cm tykkelse kan det have dækket 3-4% af Jordens overflade.

Exceptionelt for oceaniske aflejringer, så findes der en fuglefauna på over 30 arter, alle klart terrestriske og mest skov-former (nogle få vadefugle), bortset fra én art fundet med hvirvler af molerets almindeligste lille med guldlaks beslægtede fisk i maven (den lille er jo også endt i mange af de større fisk). Den ene art er en skrigefugl (Coraciiform), *Septencoracias*, verdens ældste og molérets (måske verdens?) bedst bevarede fossile fugl med både kranium og knogler i 3D i en cementsten (kalkkonkretion) nær askelag +30, og den mangler kun brystben og skulderbælter. Denne fugls voldsomme død og bevaringsforhold (tafonomi) er i år ved at blive kortlagt og beskrevet. Vi antager, at under dykning efter fisk har den fået afbidt brystet af en stor fisk i et hug. Fossiler i cementsten har bevaret knogler og skaller, mens dem i diatomitten, som er kalkfri, kun findes som detaljerede aftryk, og kun meget sjældent er nogle få af de kalkskallede foraminiferer bevaret.

Endelig er der de berømte havskildpadder, den 1½ m store læderskildpadde, *Eosphargis*, fundet ud for Fur Knudeklint, typelokalitet for Fur Formation., og den juvenile, ca. 10 cm store *Tasbackia* fra Ejerslev, måske verdens bedst bevarede fossile skildpadde med bløddele og hornplader, og der er en enkelt ferskvandsskildpadde - måske flydt ud på en træstamme - af hvilke det længste fund er 9 m.

Og atter ganske enestående, så er der over 200 arter af insekter i moléret - alle jo terrestriske, nogle som store skøjteløbere og damtæger fra ferskvand, og i Stolleklint Ler er fundet verdens ældste dagsommerfugl, og i Fur Formation så mange små møl på én flade, at det må formodes at være masse-død under en massemigration - en unik påvisning. Mange insekter og især fisk og fugle er de ældste kendte repræsentanter for nulevende familier og ordener og er derfor vigtige for forståelsen af disse gruppers udvikling. De fleste 55 millioner år gamle udviklingslinjer er dog nok uddøde, for overlevelse gennem mange millioner år er et sjældent fænomen. Derfor kan de

helt præcise slægtskabsforhold for mange af fossilerne være vanskelige at påvise.

Fur Formation har verdens ældste Tertiærtids fuglefauna med stor diversitet, og faktisk nok verdens ældste overhovedet, for de berømte kinesiske Jehol faunaer fra midt i Kridttiden (med fjerede dinosaurer, flyveøgler og fugle) har faktisk færre fugle (og flest "omvendte fugle", Enantiornithiner - de uddøde ved Kridttidens slutning), men interessant nok ca. samme antal flyvende arter, omkring 30 (vel tilfældigt?) med ca. halvdelen pterosaurer (flyveøgler), og de er aflejret over flere millioner år. Og moleret har også de ældste Paleogene fiske- og insekt-faunaer med stor diversitet og tilmed mange ret komplet bevarede fossiler. Nogle har bløddele bevaret, andre med farvemønstre og tilmed de små farvekorner, melanosomer, bevaret, så at en fugl nu vides at have haft en rød fjerkam på hovedet. Græshopper har farvemønstre på vinger, hvis detaljer er bevaret, så at deres sang har kunnet rekonstrueres - verdens første Eocæne lyd (el. "fossile lyd" overhovedet?).

Der vil blive demonstreret nogle molér-fossiler under foredraget.

Michael Bak

I øjeblikket masser af fine og sjældne mineraler til salg fra min samling (tidl. Claus Hedegaard) - bl.a.:

- *Mere end 50 forskellige zeolite-mineraler*
- *Sjældne mineraler fra hele verden*

Overvejer du at sælge din samling ?

Med kontakt til samlere og forhandlere i USA og Europa kan jeg tilbyde dig den bedste pris for din samling af fine mineraler og gode enkeltstykker.

Kærdalen 16 - 3660 Stenløse - Tlf. 23 21 15 43

michaelbak@worldofminerals.dk

Medlemskab af Jysk Stenklub Kontingent for 2023

175 kr. for enkeltmedlemmer eller 250 kr. for et parmedlemsskab, (kun et).

Enten **kontant betaling** på klubmøderne.

Eller indsættes på: **Bankkonto reg. 1551 1217380**

Eller på **MobilePay 2854qz** – Stenklubben. Denne betalingsform er dyrere, da den er gebyrbelagt!

Klubbens værksted og bibliotek på Læssøsgades Skole

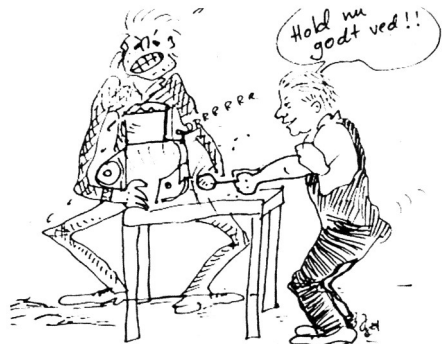
Der er ikke så mange brugere tilmeldt i øjeblikket, så udnyt gerne de ledige pladser. Maskinerne er der og venter på at blive brugt, så hold jer ikke tilbage.

Husk af hensyn til de låste døre at ringe besked, om du kommer på værkstedet.

Brug af sølvværkstedet: 5 kr. pr. gang. Brug af slibeværkstedet: 10 kr. pr. gang.

Kontakt: Hans J. Mikkelsen (resten af 2023), når det drejer sig om værkstedet, men klubben søger en ny person til at passe værkstedet og maskinerne og stå for indkøb.

*Klubværkstedet skal have
en ny person til at passe
maskiner og grej.*

Returneres ved varig adresseændring

Afsender:
Jysk Stenklub
Myntevej 16
8240 Risskov

Program for Jysk Stenklub efterår/vinter 2023

Klubmøderne er på Åby Bibliotek, Ludvig Feilbergsvej, Åbyhøj.

Hold dig fortsat orienteret på klubbens hjemmeside eller Facebook-profil. Nye "hurtig-ture" kan være dukket op. Foredrag og arrangementer kan være blevet ændret !

2023

- Lørdag d. 26/8: **Klubtur** – egenkørsel til Lyby Strand. Mødetid kl. 10 ved den nordlige ende af Lyby Strandvej. Senere er der mulighed for at besøge Kaj og Linda i deres sommerhus, Kybehuse 111, Vile, 7870 Roslev. Turlleder Niels Sandal. Tlf. 20760042.
- Lørdag d. 9/9: **Klubmøde** på Åby Bibliotek. Først "Sommerens Fund", hvor vi viser vore fund til hinanden. Foredrag kl. 14.30 ved *Niels Bonde*, emeritus ved Zoologisk Museum, KU: *Molérets fossiler - specielt fiskene og lidt om fugle og krybdyr sammenlignet med andre faunaer fra Palæogen og Kridt.* (Læs en grundig baggrundsorientering her i bladet).
- Lørdag/søndag d. 7-8/10: **Hasselagermessen** begge dage kl. 10-17. Klubben deltager med en stand. (Se annonce i bladet, mulighed for fribilletter).
- Lørdag d.14/10: **Klubmøde** på Åby Bibliotek. Foredrag kl. 14.30 ved *Bent Erik Lindow*, SNM: *Om øglefuglen, Archaeopteryx.*
- Lørdag d.11/11: **BEMÆRK** - først adgang kl. 14.30. **Klubmøde** på Åby Bibliotek. *Brian Rudebeck og Hans Riehmman*, Fredericia: *Hajtænder.* - Trelde Næs, hvor, hvordan, hvornår? Et indblik i forholdene, og hvad man skal være opmærksom på. Samleteknikker, tricks og gode råd. "En bog bliver til.." Et lille indslag om Thurø og lidt om England (Herne Bay). I er velkomne til at tage jeres hajtænder med til bestemmelse.
- Søndag d.19/11: **Fossiltur** til Trelde Næs, Hyby Strand ved Lillebælts Allé, 7000 Fredericia kl. 10 i egne biler og efterfølgende besøg kl. 14 på "Fossilmuseet Fredericia" Håstrupvej 138, 7000 Fredericia. Turlleder Niels Sandal Tlf. 20760042. <https://ugeavisen.dk/elbobladet/jan-og-steen-er-fascineret-af-forhistorien-nu-har-de-udstillet-tusindvis-af-fund-der-er-mange-millioner-aar-gamle>
- Lørdag d. 9/12: **Klubmøde** på Åby Bibliotek. Det traditionelle julemøde med lotteri, Othello-lagkage, julesang og -musik. Husk, at *Nisseorkestret* stadigvæk søger musiker(e), snak med Arne eller Ingemann, hvis du vil være med.

Deadline for september nummeret af STENHUGGEREN er den 15. december 2023. Materiale sendes til Søren Bo Andersen (sba@geolsba.dk), eller kan afleveres ved klubmøder.

